

РОЗДІЛ II

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У СИСТЕМІ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ

Н.І.Білоконна

ПОЛІКУЛЬТУРНА ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

В статтє рассматриваеться проблема професіональної компетентности учителя в контексте подготовки будущих учителей к учебно-воспитательной деятельности в поликультурной педагогической среде.

The problem of the professional competence of a teacher in a context of the future teacher's training for teaching and upbringing activities in the polycultural pedagogical society is considered in the article.

Професійна діяльність вчителя в умовах реформування освіти в Україні є поліфункціональною. Це вимагає особливої й постійної уваги до професійної компетентності майбутнього вчителя.

Проблема професіоналізму, професійної підготовки педагога для сучасної школи завжди привертала увагу багатьох науковців. Вона знайшла своє місце у працях Я.А.Коменського, Д.Дідро, К.Д.Ушинського. Особливої ваги діяльності вчителя надавав В.О.Сухомлинський. У низці своїх праць він дає конкретні поради вчителям щодо навчання й виховання майбутніх громадян України.

Поняття „професійна компетентність” з'являється у багатьох наукових дослідженнях (Ю.К.Бабанський, В.О.Сластьонін, І.А.Зязюн, Л.В.Кондрашова та ін.) і визначається як складовий компонент професіоналізму вчителя. Процес гуманізації освіти, методологічна переорієнтація процесу навчання на розвиток особистості учня активізували науково-педагогічну розробку розглядуваної нами проблеми. Слід зазначити, що у працях вітчизняних та зарубіжних педагогів-науковців розглядається сутність професійної компетентності;

визначаються етапи становлення та розвитку особистості вчителя як професіонала в умовах безперервної освіти. Професійна компетентність учителя визначається як „єдність його теоретичної й практичної готовності до педагогічної діяльності” та характеризує його професіоналізм [2,98]. Вона реалізується за допомогою педагогічних умінь, що є сукупністю послідовних дій, частина з яких може бути автоматизованою (навички). Ці вміння й навички базуються на глибоких теоретичних знаннях і спрямовані на розвиток гармонійної особистості [4,40].

Сучасна педагогіка має різні моделі структури професійної компетентності вчителя. Вони відрізняються як кількістю складових компонентів, так і їх тлумаченням. Значна увага приділяється таким складовим, як комунікативна, психологічна, адаптивна, соціально-захисна, концептуальна, технологічна та ін. Дослідники (І.А.Зязюн, Л.В.Кондрашова) зазначають, що справжній вчитель має бути організатором процесу співпраці, співтворчості у системі „вчитель - учень”, закликають сповідувати золоте педагогічне правило: вчитель має бути вчителем протягом усього життя. Разом з тим, у наявних визначеннях професійної компетентності не виділяються важливі якості, необхідні вчителю для здійснення функції міжкультурного комунікатора, вихователя представників різних етнокультурних систем у дусі миру, толерантності, співдружності. Саме ця проблема є найбільш актуальною з огляду на те, що підготовка підростаючих поколінь до життя в полікультурному соціумі проголошена пріоритетним напрямком у міжнародних документах, присвячених проблемам розвитку освіти в XXI столітті [3,52].

Міжнародна спільнота всю свою увагу спрямовує на полікультурну освіту, основна мета якої – сформувати людину, що володіє полікультурними компетенціями, до яких обов'язковими складовими входять: розуміння інших культур й повага до них, вміння жити в мирі й злагоді з людьми різних національностей та віросповідань. Досягнення цієї мети буде можливим за умови, що кожен

школяр з самого малечку знатиме культуру свого народу, його традиції.

У навчально-виховному процесі необхідно сформувати у школярів уявлення про багатогранність світу, різноманітність та рівноцінність культур.

Більшість дослідників схиляється до думки, що практично здійснити полікультурну підготовку майбутнього вчителя неможливо без створення спеціальної програми. Тому завдання нашої статті саме й полягає в тому, щоб:

- розширити й уточнити поняття „професійна компетентність вчителя”; виділити в його структурі складову, яка враховує специфіку педагогічної діяльності сучасного вчителя, спрямованої на підготовку вихованців до життя у полікультурному соціумі; зробити аналіз цих елементів;
- розробити критерії наукового аналізу професійної педагогічної підготовки майбутніх учителів відповідно до соціокультурних потреб часу.

Щоб сучасний вчитель вмів компетентно, активно й творчо розв'язати проблему гармонізації міжкультурних стосунків на особистісному та соціальному рівні, він повинен набути низку особистісних якостей, мати глибокі загальнокультурні та професійні знання й вміння, тобто володіти полікультурною компетенцією. Під полікультурною компетенцією вчителя ми розуміємо сукупність якостей особистості, до якої входять високий рівень знань та професійно-педагогічні уміння, які дозволяють здійснювати навчально-виховну діяльність у межах завдань полікультурної освіти.

Полікультурна професійно-педагогічна компетентність вчителя є інтегрованим результатом навчальної діяльності, педагогічної практики, позаурочної та виховної роботи, самоосвіти й самовиховання. З огляду на це можна виділити такі елементи розглядуваного нами поняття:

- **аксіологічний** – це розуміння, внутрішня готовність зрозуміти розмаїття культур світу як основного показника загальнолюдських цінностей; переконаність у

рівноправності й рівноцінності різних етнічних культур; глибоке знання культури свого народу як обов'язкової умови інтеграції в інші культури;

- **теоретичний** – розуміння теоретичних основ своєї майбутньої професії у контексті нових соціокультурних потреб сучасності;

- **технологічний** – здатність до опанування навичками дослідження, вивчення й аналізу культурологічних проблем у конкретній педагогічній діяльності; уміння використовувати зміст загальної освіти з урахуванням мети й завдань полікультурної освіти; практично використовувати у навчально-виховному процесі сучасної школи передові інноваційні технології, побудовані на принципах гуманізму й демократизму, особистісно-орієнтованому підході до навчання й виховання молоді;

- **особистісний** – наявність у майбутнього педагога таких особистісних якостей, як гуманізм, демократизм, толерантність у міжнаціональних та міжкультурних стосунках, громадянська відповідальність і творча активність, національна самосвідомість, високий рівень загальної культури;

- **організаційно-комунікативний** – вміння спілкуватися з учнями, організувати педагогічний процес як позитивний діалог носіїв різних культур у часі і просторі;

- **інтегративний** – здатність органічно пов'язувати науково-теоретичні знання з практичною педагогічною діяльністю; розуміння впливу широкого спектра соціально-економічних, політичних, культурних, етнічних процесів на формування особистості кожного школяра у контексті сучасності;

- **адаптивний** – вміння швидко й ефективно адаптуватися до полікультурного соціально-педагогічного середовища вузу на всіх рівнях навчально-виховного процесу; готовність швидко реагувати на зміни.

Виокремлення у структурі професійної компетентності вчителя полікультурної компетенції дозволяє визначити основні принципи професійної підготовки

майбутніх вчителів до практичної педагогічної діяльності в умовах полікультурного середовища. Вважаємо, що до них можна віднести: гуманізацію; діалог культур; культуровідповідність; толерантність; етнопсихологізацію; етнопедагогізацію; полілінгвізм; системність. Всі ці принципи можуть виступати як критерії наукового аналізу сучасного стану професійної підготовки майбутніх вчителів. Отже, полікультурна професійно-педагогічна компетенція дещо поглиблює й уточнює поняття „професіональна компетентність учителя”. На нашу думку, пропонована її структура досить повно перераховує необхідні якості особистості, потрібні для її повноцінного активного життя в полікультурному соціумі. Враховуючи основні принципи підготовки майбутніх спеціалістів, можна у подальшому визначити шляхи та засоби вдосконалення професійної підготовки у системі вищої педагогічної освіти.

Література

1. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії. –К., 2000. – 310с.
2. Кондрашова Л.В. Процесс обучения в высшей школе. –Кривой Рог, 2000. – 218с.
3. Образование: сокровище сокровище: Доклад Международной комиссии по образованию для XXI века, представленный ЮНЕСКО. – Париж, 1997.
4. Слостенин В.А. Педагогика. –М., 2000. – 512с.